

Sosiaali- ja terveysministeriö
PL 33
00023 VALTIONEUVOSTO

Lausuntopyyntö 5.7.2016

LAUSUNTO LUONNOKSESTA HALLITUKSEN ESITYKSEKSI LAEIKSI
PERUSTULOKOKEILUSTA JA TULOVEROLAIN 92 §:N VÄLIAIKAISESTA
MUUTTAMISESTA

Suomen opiskelijakuntien liitto – SAMOK ry lausuu pyydettyinä sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi seuraavaa.

Yleistä

SAMOK kannattaa perustulokokeilua, mutta pitää valitettavana, että lakiluonnos poikkeaa perustuloselvityksen esiraportin esityksistä monilta osin. Esiselvityksessä esitettiin perustulokokeilua muutamalla erisuuruisella etuus- ja verotasolla siten, että kokeilu tehtäisiin sekä valtakunnallisena että paikallisena kokeiluna. Koeryhmä oli tarkoitus poimia satunnaistamalla pienituloisista kotitalouksista: työttömistä, työllisistä, itsensä työllistäjistä, mikroyrittäjistä, pätkä- ja silpputyöläisistä sekä mahdollisesti opiskelijoista. Nyt lausuntoluonnoksen mallissa ainoastaan testataan osittaisen perustulon ratkaisua, jossa otos kohdennetaan Kelan työttömyysetuuksia saaviin 2 000 henkilöön. On valitettavaa, että kiireellisen aikataulun ja perustulokokeilun pienen budjetin takia jää saamatta arvokasta tietoa kokeilun ulkois- ja verkostovaikutuksista.

Kohderyhmän rajaaminen

Koska kaikki perustulosta ja sen vaikutuksista esitetty tieto perustuu tällä hetkellä oletuksiin ja epäsuoriin esimerkkeihin, on perustulokokeilu välttämätön keino sen arvioimiseksi, miten perustulo tulisi vaikuttamaan edunsaajien asemaan ja käyttäytymiseen työmarkkinoilla. Tämän vuoksi olisi tärkeää toteuttaa kokeilu niin, että siitä saadaan mahdollisimman luotettavaa tietoa perustulon vaikutuksista eri ihmisryhmiin. Tästä syystä kokeilussa on oltava mukana riittävän laaja ja monipuolinen joukko ihmisiä eri ihmisryhmistä, myös opiskelijoista, nuorista ja itsensä työllistäjistä. Erilaiset elämäntilanteet ja erilaiset tukimuodot tuottaisivat todennäköisesti keskenään erilaista vastetta suhteessa muuttuneeseen etuuteen, tässä tapauksessa perustuloon.

SAMOK pitääkin valitettavana sitä, että lakiluonnoksessa kokeiluryhmä on rajattu ainoastaan kahteentuhanteen työmarkkinatuella elävään 25-58-vuotiaaseen henkilöön. Opiskelijat ja nuoret ovat keskeinen ryhmä perustulon toimivuuden arvioinnin kannalta, sillä paikkaansa työelämässä etsivät nuoret ja toimeentuloaan paikkaavat opiskelijat hankkivat usein työkokemusta epätyypillisten työsuhteiden kuten harjoittelujen, määräaikaisuuksien, toimeksiantojen tai yrittäjyyden avulla. Silpputyösuhteiden ja perustulon välisen suhteen tutkiminen jää varsin vajavaiseksi ilman näitä väestöryhmiä.

Perustulo ja opintotuki

Vain noin puolet opiskelijoista nostaa opintotukea. Todennäköisesti juuri opintotukea nostamattomien opiskelijoiden työntekoon ja opintokäyttäytymiseen liittyviä ilmiöitä perustulokokeilulla olisi arvokasta tutkia: miten perustulo vaikuttaa opiskelijoiden työntekohalukkuuteen, vähentääkö vai lisääkö perustulo opintosuorituksia, palataanko taloudellisten syiden takia kesken jääneiden opintojen pariin, tehdäänkö pitkään keskeneräisinä olleet lopputyöt valmiiksi jne. Niiden opiskelijoiden kohdalla, jotka saavat opintotukea vaikutukset olisivat todennäköisesti pienempiä, mutta kuitenkin tutkimisen arvoisia perustulon käyttökelpoisuuden kannalta.

Lakiesityksessä on osittain ristiriitaisesti opiskelijoiden poisrajaamisesta huolimatta yksi potentiaalinen ryhmä opiskelijoita mukana. Perustulon saajalla, joka ei saa kokoaikaista työtä, on suuri kannustin ryhtyä opiskelemaan säilyttäen perustulonsa. SAMOKin mielestä on kannatettavaa tutkia tämän suuntaisia siirtymiä, mutta loogisuuden

vuoksi siirtymät toiseenkin suuntaan tulisi tutkia kokonaiskuvan saavuttamiseksi.

Ottamalla opiskelijat mukaan perustulokokeiluun olisi mahdollista saada monenlaista tietoa. Vaikka opiskelijat eivät olekaan kovin homogeeninen ryhmä, taloudellisessa mielessä opiskelijoita yhdistää monituloisuus: opiskelijoiden tulot koostuvat monista eri tulolähteestä: varsin erityyppisistä epätyypillisistä työsuhteista, erilaisista sosiaalityöistä, lainoista ja apurahoista, vanhemmilta tai puolisoilta saadusta taloudellisesta tuesta jne. Lisäksi opiskelijoiden taloudelliset olosuhteet saattavat muuttua paljonkin opintojen edetessä. Opiskelu ei ole enää erillinen elämänvaihe vaan liittyy muihin elämänvaiheisiin, kuten työelämään siirtymiseen ja perheen perustamiseen. Opiskeluaikaiseen toimeentuloon liittyviä valintoja ei tehdäkään vain opintojen näkökulmasta. Opiskelijat ovat yhteiskunnallisesti hyvin merkittävä joustavan työvoiman reservi.

Perustulo ja toimeentulotuki

Perustulo ei paranna niiden asemaa, jotka saavat toimeentulotukea. Perustulo pienentää toimeentulotukea eikä perustulo muuta tilannetta elleivät tulot nouse merkittävästi. Mitä suuremmat asumiskustannukset, sitä suurempi todennäköisyys, että peruspäivärahan saaja saa myös toimeentulotukea. Varsinkin monilapsisissa perheissä perustulo ei välttämättä kannusta lainkaan ansiotulojen kasvattamiseen. Perustulolla olisikin pitänyt korvata myös toimeentulotuen perusosa. Toinen vaihtoehto olisi rajata kohderyhmästä pois toimeentulotuen saajat, mikä puolestaan supistaisi kokeilua entisestään.

Perustulon määrä

Perustulon saajille esitetään vastikkeetonta perusturvaa, joka on 560 euroa kuukaudessa. Esitetty taso turvaa perustulokokeiluun valittavien toimeentulon vähintään nykytasolle poistaen samalla työttömyysturvaan ja toimeentulotukeen liittyvät sanktiot. Koska perustulokokeilussa on vain yksi koeryhmä, kokeilu ei tuota tietoa tulo- ja byrokratialoukkujen purkamisen vaikutuksesta suhteessa sanktioista luopumisen vaikutukseen. Perustulo laskee hieman päivähoitomaksuja, koska ne määräytyvät bruttotulojen perusteella, mutta toisaalta lisääntyneet ansiotulot vaikuttavat kuitenkin asumistukeen ja päivähoitomaksuihin.

SAMOK pitää valitettavana sitä, ettei perustulokokeiluun oteta verotuselementtiä mukaan. Nykyisessä verojärjestelmässä perussääntönä on ollut, että tuet, jotka tulevat kustannusten korvaukseksi, ovat verovapaita, kun taas elämiseen menevät etuudet ovat verollisia. Vaikka perustuloa ei muutoin verotettaisikaan, se pitäisi ottaa huomioon osana muuhun tuloon sovellettavaa verokantaa esimerkiksi siten, että perustulo verotettaisiin pois ansiotulojen mahdollisesti lisääntyessä. Tämä tuottaisi perustulokokeilusta arvokasta, realistisempaa tietoa sekä parantaisi mahdollisuuksia arvioida perustulon muitakin vaikutuksia kuin kohderyhmän työllistymistä – esimerkiksi vaikutuksia valtiontalouteen ja tulonjakoon.

Muuta

Mikäli perustulokokeilu toteutetaan esitetystä muodosta, SAMOK toivoo kokeilun onnistuessa, että perustulokokeilua laajennetaan opiskelijoihin, nuoriin, itsensä työllistäjiin sekä muihin ryhmiin. Laajemmassa kokeilussa voitaisiin tutkia myös tässä vaiheessa puutteellisiksi jääviä eri tukien yhteensovittamiseen sekä tarveharkintaisuuteen liittyvien kannustinloukkujen vaikutuksia. Lisäksi voitaisiin selvittää vaikutuksia pienimpien tukien tuottamiin köyhyysloukkuihin sekä vaikutusta köyhyysasteeseen.

SUOMEN OPISKELIJAKUNTIEN LIITTO – SAMOK RY

Jemi Heinilä
puheenjohtaja

Milla Halme
edunvalvontajohtaja

Lisätietoja

asiantuntija Antti Hallia 050 389 1011, antti.hallia@samok.fi